

Szirmai Panni

EGY HALOM RONGY

2020-02-09 | **ESSZÉ**

Az olasz (bolha)piacok jellegzetes eleme a „dobálós” turkáló. Ez az egyedülálló jelenség a legalsó árfekvésű ruházati termékek gyors értékesítésére hivatott, egyaránt népszerű a helyiek és a leleményesebb turisták körében. A gyakorlatban hatalmas, átláthatatlan ruhahalmok, benne minden 1-2-3 euró, és lehet dobálni, túrni, rángatni

a kilógó, érdekesnek tűnő darabokat. A testi fölényükkel visszaélő olasz hölgyekkel csak a rátermett használtruha-szakértők vehetik fel a versenyt. Jellemző még az árusok állandó kurjongatása és egymásra licitáló reklámszlogenek („csak ma egy euró!”, „utolsó darabok!”) hangos ismételtetése a háttérben.

kidobásra ítélt rongyok

Michelangelo Pistoletto *Rongyok Vénusza* című munkája érzékenyen ábrázolja azt a lelkiállapotot, amikor a fenti helyzetben az ember döntésképtelenül áll a halommal

szemben. Másrészt olykor a saját ruhásszekrényünk előtt átélhető nyugtalanító percek is felidézi. Pistoletto Bertel Thorvaldsen *Vénusz almával* (1813–16) című szobrának másolatát használta a több változatban ^[1] létező installációhoz. A mű első változatát 1967-ben készítette, a betonból készült reprodukciót egy kertészeti dekorációs áruházban szerezte be, eleinte a műtermében állt, a festéshez (elsősorban a hatvanas évek elején készített *Tükröződő festmények* ^[2] című sorozathoz, a fémlapok tükörfényesre polírozásához) használt rongyokat akasztotta rá. Ezekből a kidobásra ítélt rongyokból „művészi újrahasznosítás” útján jött létre a látványos installáció, Pistoletto egyik legismertebb műve. Vénusz, a szerelem és a termékenység római istennője háttal áll a nézőnek, előtte tornyosul a szétszálazhatatlan textiltömeg.

A mű az ökológiai válság idején különösen aktuális, a fogyasztói társadalom kritikájaként a túlhalmozás szimbólumának ad új értelmet. Emellett a művészettörténeti klasszikus közegébe helyezett rongy-installáció a hamis és a valódi (az új és a régi) összefüggéseit is megkérdőjelezi. Az ömlesztett textil hulladék előtt álló tanácstalan akt más megvilágításba helyezi a mára emberi kötelességgé vált újrahasznosítás eszméjét.

Rongyzenekar, pinterest.com

A textilipar a világ második legszennyezőbb iparága, napjainkra égető kérdéssé vált, hogy mit kezdünk megunt holmijainkkal. Pistoletto munkája viszont – bármennyire aktuálisnak tetszik – nem ma készült, a hatvanas évek Olaszországában más üzenetet közvetített. A hatvanas évek végén induló Arte Povera, az utolsó modern művészeti mozgalomnak tekintett irányzat visszatérést hirdetett az egyszerű eszközök, anyagok (föld, étel, hulladék), a szerény, természetközeli alkotás gyakorlatához. Ökológiai tudatosság helyett elsősorban a korszakban nemzetközileg kibontakozó absztrakt festészet és a Pop Art hatásai ellenében munkálkodó olasz alkotók, köztük Michelangelo Pistoletto a művészi kibontakozás új lehetőségeit keresték a kánonon kívül. Germano Celant kritikus 1967-ben (a *Rongyok Vénusza* megalkotásának évében) fogalmazta meg az Arte Povera esztétikájának manifesztumát **[3]** .

A konceptuális kifejezésmóddal is előszeretettel kísérletező fiatal művészek – Alighiero Boetti, Luciano Fabro, Jannis Kounellis, Giulio Paolini, Pino Pascali – hétköznapi anyagok, tárgyak gyakran humoros újraértelmezésével az elitista

művészeti világtól függetlenül határozták meg önmagukat. Az Arte Povera jelenség értelmezése az olasz művészettörténet-írásban a mai napig problémás, elsősorban a Celant-féle definíció hiányosságai, önellentmondásai miatt. Pistoletto szerepe az irányzat történeti fejlődésében sajátos, hiszen a művész a hatvanas évek elején a tükörképpel, fotografikus megjelenítéssel foglalkozott, ez a műfaj viszont eredetileg nem tartozott az Arte Povera közegebe. A lazán összekapcsolódó művészi gyakorlatokból kibontakozik az igény a (hétköznapi) élet és a művészet közötti határ lebontására. Ehhez kötődik Pistoletto munkássága – az Arte Povera időszakán túlmutatóan.

mit kell itt nézni?

Pistoletto a *Rongyok Vénuszával* a modern művészet ikonikus műalkotását a fallal (és egy halom ronggyal) szembe fordítva idézőjelbe teszi a klasszikus művészettörténeti örökséget, és a (római gyökerű)

olasz kulturális hagyományt. Az anyaghasználattal és a szobor pozíciójával a kultúrsznob közönségen ironizál – vajon mit kell itt nézni? A világos szabályok alapján történetileg kanonizált magas művészetet a jelent szimbolizáló, áttekinthetetlen szeméthalommal állítja szembe.

A hatvanas években Pistoletto több munkájában is használt színes rongyokat, többek közt a felhalmozás, a rend és a káosz összefüggéseire kérdezett rá. A biciklire aggatott vagy színes téglákkal kombinált rongyok mellett a *Rongyzenekar* című munka hordoz mélyebb üzenetet. A Germano Celant szerint kitörő vulkánt **[4]** idéző mű minden érzékszervre igyekszik hatni. A rongyhalmokból kialakított „fészek” felett üveglap feszül, amelyre lecsapódik az alulról, a teáskannákból felszálló pára. Az összhatás így leginkább a bent lévők testmelegétől bepárásodó autóüvegre emlékeztet.

Újsággömb, pinterest.com

Az Arte Povera kifejezőmóddal rokonítható művészi gyakorlatokat a befogadóra tett újszerű hatás is jellemzi: a néző már nem „készen kapott” látvánnyal találkozik, új megvilágításba kerül a mű és a közönség viszonya. A háromdimenziós műfajok (szobor, installáció) mellett fontos az idő dimenziója, az improvizatív elemeket használó performansz művészet is. Pistoletto a hatvanas évek végén került kapcsolatba a happening és a performansz jelenségével **[5]**, ebben az időszakban saját művészi gyakorlatába is beemelte a performatív elemeket. A torinói Con-temp-l'azione (1967) című csoportos kiállítás kapcsán például sétára indult a városban az *Újsággömb* (1966) című munkáját görgetve a kiállításban részt vevő három galéria közötti útvonalon **[6]**. A kötetlen séta performanszként művészek és járókelők bevonásával a művészet és a hétköznapi élet közötti átmenetre reflektált. Pistoletto egész életművében az összművészeti alkotás létrehozását célozza, a zene, a színház, a tánc és a vizuális művészetek közös, hierarchia nélküli együttműködését

szorgalmazza. „Állatkert” néven megalakított egy 1968–70 között működő kollaboratív performanszokat létrehozó művészcsoporthoz, amellyel többek között olasz kisvárosokban és falvakban szerepeltek.

síoktatóként dolgozott

A többféle médiumban sikeres művész a nemzetközi szinten is ismert volt, amikor 1974-ben visszavonult az alkotástól, ezután éveken át síoktatóként dolgozott. Később, az önkéntes elvonulást követően visszatért a művészetéhez, a nyolcvanas évektől egyre hangsúlyosabban figyelt a művészetre hatást gyakorló társadalmi változásokra. A kilencvenes évek elejétől közel tíz éven át tanított a Bécsi Képzőművészeti Egyetem szobrász szakán, ahol a hallgatókkal együttműködésben az egyetemi képzésben (is) fennálló hierarchia és a művészeti ágazatok közötti korlátok lebontására indított kezdeményezést kiállításokkal, nyílt, közönséget bevonó eseményekkel. A Project Art tanulságait későbbi, társadalmi tudatosságot és ökológiai szemléletet is képviselő vállalkozásaiban is tovább vitte.

Szülővárosában, Biellában egy régi malom épületében alapította meg 1998-ban a Cittadellarte-Fondazione Pistoletto nevű intézménykomplexumot, amely mára a régió egyik legbefolyásosabb kulturális szereplője. A közösségi irodákkal, design bolttal és természetesen bisztróval is felszerelt épületben ipari környezetben tartanak workshopokat, közösségi művészeti kurzusokat és kiállításokat. A Cittadellarte (szó szerint „a művészet városa”) nyújtotta stabil intézményi háttérre támaszkodva bontakozott ki Pistoletto legutóbbi nagy lélegzetű projektje. A *Harmadik paradicsom* ^[7] (2003) című, globális társadalmi változásokat és környezeti tudatosságot célzó (szintén) ösztönző kezdeményezés Pistoletto szellemi örökségének összefoglalása. Az elnevezés arra utal, hogy az első, a bibliai paradicsomi kert idilli világa és a fogyasztói társadalom mesterséges (ember alkotta) paradicsoma után jött el a ma élő ember számára az egyetlen lehetséges paradicsom: a természet és a civilizáció harmóniája. Pistoletto ambiciózus kezdeményezésében látja a Földön az emberiség egyedüli esélyét a túlélésre. A paradicsom szó perzsa jelentése: védett kert, ebben az értelemben a Föld kertészeiként az embernek kell megóvnia, gondoznia a bolygót és lakóit.

Harmadik Paradicsom, Assisi, pinterest.com

A kissé spirituális hangvétellű elképzelés szimbólumául a matematikai végtelen jeléből kiindulva három, horizontálisan egymásba kapcsolódó kört választott a művész, ezzel közérthető és vizuálisan letisztult jelképet hozott létre a Harmadik paradicsom koncepcióból. A gyakorlatban számos eltérő fókuszú kezdeményezés kapcsolódik össze a név ernyője alatt: az ökológiai érzékenyítéssel, környezet- és társadalmi tudatossággal **[8]** foglalkozó projektek mellett a design vagy akár az úrkutatás **[9]** terén létrejövő együttműködések **[10]** is találunk világszerte. A szimbólum közösségi projektek katalizátoraként rendszeresen feltűnik Olaszországban, fenntarthatósághoz köthető eseményeken – egyebek mellett a különösen szennyező textilipar újrahasznosítási törekvéseit is támogatja. Az egyik látványos megvalósult projekt a 2010-es monumentális land art alkotás, amely (az olasz környezetvédelmi hatósággal együttműködésben) 160 olajfa ültetésével rajzolta ki a végtelen jelet Assisi Szent Ferenc erdejében. A gesztus – ahogy Pistoletto más faültetési akciói is –

emlékeztet Joseph Beuys legendás faültetési projektjére, amikor 7000 tölgyfát ültetett el az 1982-es kasseli Documenta alatt **[11]**. A két alkotó közötti párhuzam talán nem légből kapott, Beuys és Pistoletto egyaránt a művészet határainak kitágításával vet fel környezetet érintő kérdéseket – igaz, azok mára egyre égetőbbé válnak.

1. Három változatban létezik a *Rongyok Vénusza*, ezek a következő gyűjteményekben találhatóak: De Bernardi Gyűjtemény (Nápoly), egy német magángyűjtemény, és a Giuliana és Tommaso Setari Gyűjtemény (Milánó). ↑
2. Pistoletto ebben a korai alkotói periódusban hozta létre az életmű egyik legismertebb műcsoportját. A *Tükröződő festmények* sorozatban a festészet és a fotó közötti műfaji átmenettel kísérletezik, tükörsimára polírozott acéllapokra életnagyságú fotónagyításokkal applikál. A tükröződő felület szokatlan használata mellett az amerikai Pop Art és a fotórealizmus hatása is érzékelhető a képeken. ↑
3. Germano Celant: Arte Povera: Appunti per una guerriglia', in Flash Art, n. 5, Nov/Dec, pg. 3, 1967 ↑
4. <http://www.madrenapoli.it/en/collection/michelangelo-pistoletto/> ↑
5. Pistoletto az amerikai Living Theatre 1967-es torinói vendéggjátéka során a rendezőket otthonában szállásolta el. https://www.theartstory.org/artist/pistoletto-michelangelo/life-and-legacy/#biography_header ↑
6. Az performanszot több városban újrarájtszotta a 2010-es években: például Londonban, Santiago de Chilében, Philadelphiában. <https://www.galleriacontinua.com/special-projects/performance-do-it-walking-sculpture-102> ↑
7. <http://terzoparadiso.org/en/what-is> ↑
8. A Demopraxis művészete az állampolgári tudatosság és a fenntartható demokrácia gyakorlataival kísérletezik az ENSZ globális fenntarthatóságra vonatkozó irányelvei alapján. <http://terzoparadiso.org/en/the-art-of-demopraxy> ↑
9. Az olasz űrügynökség a NASA-val együttműködésben Paolo Nespoli olasz űrhajóst küldi a világűrbe Vita (élet) nevű program keretében, amely logójában (és szellemiségében) a *Harmadik paradicsom* szimbólumát követi, Pistoletto nagy megelégedésére. <http://www.cittadellarte.it/archivio-news-1997-2017/il-simbolo-del-terzo-paradiso-nello-spazio-con-la-missione-vita> ↑
10. Folyamatosan frissülő tevékenységi lista: <http://terzoparadiso.org/en/tipo-evento/activities> ↑
11. Joseph Beuys: 7000 tölgy, 1982. <https://www.tate.org.uk/art/artworks/beuys-7000-oak-trees-ar00745> ↑

felső kép | Rongyok Vénusza, wikiart.org